

Aylık Suriye Bülteni “Anayasa Komisyonu Nerede Toplanacak Krizi”

Mart 2024

Suriye devrimi Mart ayında on üçüncü yılına girerken bölgedeki siyasî denemeler, kendilerini kabul ettirmeye çalışan yerel aktörlerin varlığı ve Arapların rejimle normalleşme girişimleri devam etmektedir. Buna karşılık batı ve ABD'nin normalleşmeyi reddetme politikası ve yaptırımların devam etmesi yönündeki çağrıları da söz konusudur. Siyasî düzeye gelince Beşşar Esed, Bahreyn Krallığı'ndan önümüzdeki Mayıs ayında yapılacak olan Arap Zirvesi'ne katılması için davet almıştır. Birleşmiş Milletler'in Suriye Özel Temsilcisinin Suriye için yeni anayasa komisyonu toplantılarının dokuzuncu tur görüşmelerini düzenleme çabaları devam etmektedir. Güvenlik düzeyine gelince, İdlib'te Rus savaş uçakları, kırsal bölgeleri hedef alan hava saldırıları düzenlemiştir. Rejim topçuları, İdlib'in güney kırsalı ve Hama'nın kuzeybatı kırsalındaki köy ve kasabaları hedef almıştır. Diğer yandan rejim güçlerinin sivil ve askerî noktaları, suikast dronlarla hedef alan intihar saldırılarının sıklığı ve niteliği artmıştır. Heyet Tahrir El Şam ise; Halep'in batı kırsalı, Lazkiye'nin kuzey kırsalı ve İdlib'in güney kırsalı eksenlerinde sızma operasyonları, topçu ve roket saldırıları gerçekleştirmiştir. Suriye'nin doğusunda ise YPG'nin DAEŞ'e karşı güvenlik operasyonlarının etkisizliği sebebiyle DAEŞ'in bölgedeki saldırıları artmıştır. Ekonomik düzeyde ise, Suriye lirasının değer kazanımına rağmen, temel tüketim maddelerinde enflasyon artmıştır. Diğer yandan İran Merkez Bankası, İran'ın Suriye ekonomisi üzerindeki kontrolünü güçlendirici nitelikte bir adım atarak Suriye-İran bankasının kurulmasını onaylamıştır.

Suriye Devrimi On Üçüncü Yılında: Tıkanan Siyasî Çözüm

Suriye devrimi on üçüncü yılına girerken Arap devletlerin, rejimle yakınlaşma çabalarını sürmektedir. Bunun karşılığında Batı'nın normalleşmeye karşı olan olumsuz tutumu devam etmekte ve bunun neticesinde siyasî çözüm süreci sürekli olarak kesintiye uğramaktadır. Bunun yanı sıra ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya yaptıkları ortak açıklamada Esed'le normalleşmeyi reddeden tutumlarını yinelemiş, yaptırımların devam edilmesi üzerinde durarak siyasî çözüme ulaşılmadan önce yeniden imar adımlarının atılmasının söz konusu olmadığını belirtmişlerdir.

Esed rejimi, 16 Mayıs'ta Bahreyn'in başkenti Manama'da düzenlenecek olan Arap Zirvesi'ne katılması için davet almıştır. Mart ayında, rejimin Dışişleri Bakanı Faysal El Mikdad, Arap Birliği Konseyi toplantısının yan oturumlarında Mısır, Lübnan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Tunus Dışişleri Bakanlarıyla görüşmeler gerçekleştirmiştir. El Mikdad, Suudi Dışişleri Bakanı ile Ağustos 2023'ten bu yana açıklanmayan nedenlerden dolayı askıya alınan Arap Temas Komisyonunun ikinci toplantısının yapılmasına yönelik çabaları ele almıştır. Ancak Esed, 2023 Cidde Zirvesi sırasında Arap Birliğine yeniden üyeliğe alınması ve Suudi Arabistan başta

olmak üzere birçok Arap ülkesiyle büyükelçi teatisinde bulunmasına rağmen, siyasî çözümü ilerletecek arzuda olmadığı ve Suriye coğrafyasından kaynaklanan güvenlik tehditlerini durduracak gerçek bir taviz vermekte istekli olmadığı görülmektedir.

Diğer yandan Suriye muhalefetine bağlı olan Suriye Müzakere Heyeti, BM Suriye Özel Temsilcisi Geir Pedersen'in Anayasa Komisyonu sürecini yeniden başlatma ve önümüzdeki Nisan ayında yapılması planlanan dokuzuncu görüşmeler turuna katılma davetini kabul ettiğini açıklamıştır. Ancak Rusya ve rejimin, toplantıların Cenevre ve Kenya'da yapılmasını reddetmesi üzerine muhalefetin de toplantıların Irak'ın başkenti Bağdat'ta yapılmasını reddederek Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da yapılmasını istediğini ifade etmesiyle komisyon toplantılarının nerede yapılacağı konusundaki muamma ve anlaşmazlıklar devam etmektedir. Bu anlaşmazlıklar, çeşitli tarafların anayasa komisyonu sonuçlarına güvenmediğini göstermektedir. Ayrıca bu durum rejimin, BM öncülüğündeki siyasî çözüm sürecine katılma konusundaki ciddiyetsizliğini, zaman kazanmaya çalışarak ve sürecin ayrıntılarda boğulup uluslararası kararların içeriğini boşaltma suretiyle yükümlülüklerinden kaçmaya yönelik izlediği sürekli tutumu da gözler önüne sermektedir.

İçteki duruma gelince İdlib, Heyet Tahrir el Şam (HTŞ) saflarındaki 'ajanlar' meselesi olarak bilinen tutuklama dalgası ve bir tutuklunun HTŞ Genel Güvenlik Servisi hapishanelerinde işkence altında ölmesinin ardından, bir dizi güvenlik, idari ve hizmet alanlarında görülen reformlara, tutukluların serbest bırakılmasını talep eden çeşitli halk gösterilerine sahne olmuştur. HTŞ ise; tutuklular için genel af ilan etmek, Genel Güvenlik Servisinde reformlar yapmak, bir danışma konseyi oluşturarak halkın temsilini genişletmek, Şura Konseyi için seçim çağrısında bulunmak ve yerel konseylerin rolünü etkinleştirmek gibi çeşitli kararlar alarak krizi yönetmeye ve kontrol altına almaya çalışmıştır. Bu protestolar HTŞ'nin halkın öfkelerini kontrol altına alma ve yerel meşruiyetini artırma kabiliyetinin gerçek bir testini oluşturmaktadır.

Suriye'nin Kuzeydoğu bölgesindeki YPG yönetimi, meşruiyetini artırma çabalarının bir parçası olarak, "Halkların Demokratik Konseyi" Yüksek Seçim Komiserliği Kanununu onaylamasıyla birlikte yerel seçim hazırlıklarına başladığını ilan etmiştir. Ancak seçimlerin yapılabilmesi için bir denetim sistemi ile bağımsız ve tarafsız bir yargı olması gerekmektedir. Buna karşılık yönetimin şu anda buna sahip olmadığı, bu unsurlara ek olarak kurumlarında şeffaflığın bulunmaması göze çarpmaktadır. Siyasî oluşumların büyük bir bölümü, 'Kuzey ve Doğu Suriye Demokratik Özerk Yönetimi' adı verdikleri yönetim çatısı altında çalışmayı boykot etmektedir. Bu seçimleri yönetimin güvenlik ve siyasî çıkarlardan, özellikle de kurumlarında artan yolsuzluk, kayırmacılık ve ideolojik hakimiyet oranlarının ardından yapısında gerçek bir değişim talep eden halk baskısından kaçmaya çalıştığı şekli bir prosedür haline getirmiştir. Ayrıca halk tarafından yönetimin PKK ile ilişkisini kesmesine yönelik talepler devam etmektedir.

Gazze'deki Savaşın Yansımaları ve Ülke İçinde Şiddetin Tırmanışı

Gazze savaşı Suriye'deki güvenlik sahnesine gölge düşürmeye devam ederken İsrail savaş uçakları, İran Devrim Muhafızları'nın Baniyas'taki danışmanı Rıza Zarai'ye ve iki Lübnanlı Hizbullah savaşçısı başta olmak üzere belirli kişilere karşı suikastlar düzenlemiştir. Bu saldırıların diğer amacı ise Lübnan sınırına yakın Yabrud şehrindeki askerî karargâh ve mühimmat depolarını hedef almaktır. Ayrıca İsrail uçakları ve topçuları, İran destekli Şii milisler tarafından Dera ve Kuneytra'da kullanılan mevkiileri de hedef almıştır. Bu mevkiiler işgal altındaki Golan'ı hedef almak için İran destekli Şii milisler tarafından kullanılan mevzilerdir. İran destekli Şii milisler ise bu saldırılara karşılık, Golan ve Hayfa'daki İsrail mevzilerine insansız uçaklarla saldırılar düzenlemiştir. Bu arada ABD'nin Deyrizor ve kırsalındaki İran destekli Şii milislere yönelik saldırıları da durmamıştır. Bu saldırılardan biri, İran Devrim Muhafızları komutanlarından Hajj Askar'ın yaralanmasına neden olmuştur. Bu karşılıklı saldırılar, bölgesel ve uluslararası tarafların Suriye'yi hesaplama ve nüfuz mücadelesi için bir üs olarak kullandığını göstermektedir. Bu güçler arasında devam eden çatışma ve rekabet ortamında Suriye'deki güvenlik durumunun kötüleşmeye devam edeceğini göstermektedir.

Suriye'nin güneyine gelince bölge, karşılıklı suikastlara sahne olmaya devam etmektedir. Dera vilayeti Nava, El Fakii, El Musayfra, Daraa El Balad ve Horbat Gazale'de rejim güçleri ve ona bağlı güvenlik birimlerinden çok sayıda subay ve unsurlarının el yapımı patlayıcılar kullanma ve silahlı saldırılar neticesinde öldürülmesine sahne olmuştur. Diğer yandan, Dera şehrinin Tarık El Sad mahallesinde ve vilayetin kuzeyindeki El Sanamayn'da 7 kişi kimliği belirsiz kişiler tarafından vurularak öldürülmüştür. Ayrıca yerel güçler DAESH örgütüyle bağlantılı olmakla suçlanan gruplara karşı güvenlik operasyonları başlatmıştır. Diğer yandan uyuşturucu kaçakçılığı devam etmektedir. Ürdün'e uyuşturucu kaçırmakla suçlanan Şakir El Şuvayer, Süveyda'nın güneyindeki Salğad şehrinde yerel gruplar tarafından vurularak öldürülmüştür. Suriye'nin güneyinde ise suikast operasyonlarında insansız hava araçları yeniden kullanılmaya başlanmıştır. Bir insansız hava aracından Dera'nın batısındaki El Yadouda kasabasında yerel bir askerî komutanın evine roket saldırısı düzenlenmiştir. Tüm bu suikastlar, yerel aktörlerden oluşan bir yelpaze yaratan anlaşma dinamikleriyle bağlantılıdır. Geleneksel rejim güçleri, güvenlik güçlerine bağlı anlaşma grupları ve uyuşturucu ticaretiyle uğraşan silahlı gruplar arasında bir anlaşma ve barış söz konusudur. Suikastlar, rejimin anlaşmaya katılan ya da katılmayan eski muhalifleri ortadan kaldırmak için kullandığı güvenlik araçlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Güvenlik teşkilatlarına gelince bazı kaynaklardan alınan bilgiye göre; Esed rejiminin Siyasî Güvenlik Dairesi ile Kriminal ve Polis Güvenlik Dairesini kapatarak bunları "Suriye Genel Güvenlik Teşkilatı" adı altında İçişleri Bakanlığına bağlı yeni bir kurumda birleştirmeyi planladığını bildirilmiştir. Ayrıca rejim, Askerî İstihbarat Dairesi ile Hava Kuvvetleri İstihbarat Dairesini de kapatarak "Ordu ve Silahlı Kuvvetler Muhaberatı" adında yeni bir teşkilat çatısı

altında birleştirmeyi planlamaktadır. Güvenlik servislerindeki bu değişiklikler, 2019 yılında hayata geçirilen Rus planının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Buradaki amaç istihbarat çalışmalarını düzenleme yönünde ve birden fazla yabancı tarafa sadık olan ayrı güvenlik oluşumlarının varlığını ortadan kaldırmaktır. Değişiklikler aynı zamanda Rusya'nın, İran'ın güvenlik servisleri içindeki etkisini sınırlama girişimi olarak da görülmektedir.

İdlib'te ise HTŞ, rejim güçlerine karşı askerî operasyonlarını yoğunlaştırarak Halep'in batı kırsalı, Lazkiye'nin kuzey kırsalı ve İdlib'in güneyi eksenlerinde sızma operasyonları, top ve roket atışları gerçekleştirmiştir. Bu saldırılar sonucu çok sayıda rejim gücü öldürülmüş ve yaralanmıştır. Çok sayıda araç imha edilmiş ve çeşitli ekipmanlar ele geçirilmiştir. Diğer yandan rejim güçleri ve Rus savaş uçakları, İdlib'teki bölgeleri yeniden hedef almaya başlamıştır. Rus uçakları İdlib'in batı kırsalındaki El Gassaniye, Bsangul ve Arap Saed'i hedef alan hava saldırıları düzenlemiştir. Ayrıca rejim topçuları İdlib'in güney kırsalındaki ve Hama'nın kuzeybatı kırsalındaki köy ve kasabaları hedef almıştır. Rejimin sivil ve askerî hedefleri vurmak için suikast dronları kullanma sıklığı ve niteliği artmıştır. Buna göre sadece Darat İzze şehrinin dış mahallelerini hedef alan ondan fazla insansız hava aracı ile intihar saldırısı gerçekleştirilmiştir. Daha önceden insansız hava araçları saldırılarının ara sıra kullanıldığı ancak, şuanda neredeyse günlük olarak kullanılan taktiksel bir silah haline geldiği görülmüştür. Bu durum, Suriye'deki çatışmanın soğuk bir çatışma haline gelmesinden bu yana görülmemiş bir düzeye ulaşmış ve son aylardaki şiddet olaylarının giderek arttığı bir ortamda gerçekleşmiştir.

Suriye'nin doğusunda, YPG'nin DAEŞ ile mücadelede istenilen başarıyı gösterememesi gölgesinde DAEŞ saldırılarının sıklığı artmıştır. YPG, DAEŞ ile önceden yürüttüğü angajman kurallarını sürdürmeye ve olayları kontrol alanlarının derinliğinde daha fazla tırmandırmaktan kaçınmaya çalışmaktadır. YPG'nin bundaki amacı kaosu Rakka ve Haseke şehirlerinde yayılmasını önlemek olduğu bilinmektedir. YPG'nin tepkisi sınırlı güvenlik baskınlarıyla kalmıştır. Bunlardan sonuncusu Mart ayı başında asayiş güçleri tarafından Haseke'nin güney kırsalındaki DAEŞ hücrelerini hedef alan ve 13 DAEŞ üyesinin tutuklanmasına yol açan bir güvenlik baskını şeklinde karşımıza çıkmıştır.

Diğer yandan, Rakka'daki YPG hapishaneleri birkaç gün içinde iki isyana sahne olmuştur. Rakka kentindeki İnşaat ve İmar Hapishanesindeki mahkûmlar, hapishane içinde 6 kişinin ölümüne ve bazılarının yaralanmasına neden olan bir isyan gerçekleştirmiştir. Çocuk Hapishanesinde de bazı mahkûmlar bir kişinin ölümü ve 20'den fazla kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan bir isyan gerçekleştirmiştir. Yerel kaynaklar ise YPG hapishanelerindeki özellikle de DAEŞ unsurlarının bulunduğu hapishanelerde, isyanın kötü muameleden ve tutukluların haklarını talep etmelerinden kaynaklandığını ifade etmektedir.

Suriye Lirası'nın Değer Kazanımı Enflasyonu Durdurmuyor

Suriye lirasının Mart ayı içerisinde yabancı para birimleri karşısında göreceli olarak değer kazandığı görülmüştür. Bu iyileşmenin nedeni ise birbiriyle ilişkili birkaç faktörle açıklanabilir. Birincisi, Ramazan ayı boyunca yurt dışından gelen havaleler %50 oranında artış göstermiştir. Bu husus lira üzerindeki baskının azalmasını sağlamıştır. İkincisi ise, dış ticaret faaliyetlerindeki düşüşe bağlı olarak dolar talebinde azalma meydana gelmiştir. Üçüncüsü, Ramazan ihtiyaçlarını satın almak için döviz bozdurma karşılığında Suriye lirasına olan talebin artmasıdır. Buna ek olarak Suriye rejimi, resmî piyasa ile kara borsa arasındaki fiyat farkını azaltmak ve resmî kanallardan yabancı para girişini teşvik etmek amacıyla havale ile gelen dolar kurunu Suriye lirası karşısında 100 lira artırmıştır. Tüm bu faktörler lira değerinde geçici bir iyileşmeye katkıda bulunmuştur. Ancak bu iyileşmenin mevcut koşullarla bağlantılı olduğu ve Merkez Bankasının para politikalarının ya da üretim, döviz dengesi ve rezervlerdeki iyileşmenin bir sonucu olmadığı ve lira değerinin Ramazan ayından sonra tekrar düşeceği tahmin edilmektedir.

Liranın yabancı para karşısındaki kurda iyileşmeye gitmesine rağmen, temel tüketim malları ve malzemelerinin fiyatları, geçen yıl Ramazan ayındaki fiyatlara kıyasla %100'den fazla artmıştır. Bu durum, rejimin özellikle enerji nakliye fiyatlarını artırma ve yakın süreler içerisinde artmaya devam eden politikalarına bağlı olarak kurdaki iyileşmeye rağmen halkın satın alma gücünün düştüğüne işaret etmektedir. Bu durum, tüccarların kendilerini bu artışlara karşı koruma yoluna gitmeye sevk etmiştir. Diğer yandan rejim, patates, sarımsak, soğan ve vatandaşların çoğunluğu tarafından en çok talep gören diğer ürünlerde olduğu gibi ihraç edilen ürünlerde art arda yaşanan krizlere rağmen mahsul ve tarım ürünleri ihraç etme politikasını izlemeyi sürdürmüştür. Rejim, ürünlerin ihraç edildiği ülke veya kuruluşa bakılmaksızın çeşitli tarım ürünlerinin ihracatına izin veren bir karar yayınlamıştır. Diğer yandan rejim, Şam'da mücevher ve değerli taş satan mağazalara, verilen faturalar için elektronik bağlantı mekanizmasını kullanma ve Vergi İdaresinin merkezî veri tabanına bağlanma zorunluluğunu getirmiştir. Bu kararlar Merkez Bankasına döviz sağlamak amacıyla alınmıştır.

İran'ın Suriye ekonomisinin sektörlerini ve kaynaklarını ele geçirmeye yönelik devam eden girişimleri çerçevesinde İran Merkez Bankası, iki ülke arasındaki finansal transferleri kolaylaştıracak ve ticari alışverişi arttıracak ortak bir Suriye-İran bankasının kurulmasını onaylamıştır. Söz konusu ortak bankanın kuruluşu, rejim hükümeti ile İran arasındaki serbest ticaret anlaşmasının karşılıklı mallara uygulanan gümrük vergilerinin %4'ten %0'a indirilmesini içeren ekinin onaylanmasıyla aynı zamana rastlamıştır. Bu hamle iki ülke arasındaki mal alışverişini arttıracak ve İran mallarının Suriye pazarlarında yayılmasını teşvik edecektir.

İdlib vilayetinde HTŞ'nin kurduğu 'Kurtuluş Hükümeti', konut binalarının inşasına ilişkin bazı harçların ayrıntılara ve koşullara göre tamamen veya kısmen iptal edilmesini öngören bir karar yayınlamıştır. Bu karar, son günlerde HTŞ'ye karşı patlak veren protestoların gerekçelerini azaltmayı amaçlayan kararlardan biri olarak kabul edilmektedir. Öte yandan 'Kurtuluş

Hükümeti' Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan bir dizi kararla, eczanelerin ve tıbbi ürünler satan yerlerin mesleklerini icra etmek için ruhsat çıkarmalarını zorunlu kılmıştır. Bu durum hem tıbbi hem de farmasötik sağlık sektörünü düzenleme sıfatını taşımaktadır.

Halep kırsalında, fiyatların yükselmesi ve halkın alım gücünün düşmesi, temel tüketim mallarına olan talebin azalmasına yol açmıştır. Satışlardaki düşüş geçen yıl Ramazan ayına göre yaklaşık %50 oranında olduğu görülmüştür. Sebze ve et fiyatları da önemli ölçüde artmıştır. Et fiyatlarındaki artışın nedeni ise, bazı tüccarların muhaliflerin kontrolündeki bölgelerin dışına kaçırmak için bölgede büyük miktarlarda koyun satın almasından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan yatırımcılar, Halep'in kuzeyindeki Çobanbey şehri yakınlarında yaklaşık 1500 dairelik depreme dayanıklı yeni bir konut kent inşa etmek üzere bir proje başlatmışlardır.

YPG kontrolündeki bölgelerde ise YPG yönetimi, yerel piyasalarda canlı hayvan ve et fiyatlarının yükselmesinin ardından erkek ve dişi koyun ile inek ihracatı kararına son veren kararı yayınlamıştır. Yönetim, yeni fiyatlara ilişkin resmî bir karar yayınlamadan akaryakıt fiyatlarını da artırmıştır. Bir litre benzinin fiyatı %170 artışla 1700 liradan 4600 liraya yükselmiştir. Bu da bölgedeki akaryakıt krizini derinleştirmiştir. Diğer yandan bir torba ekmeğin fiyatı %100 artışla torba başına 1000 liraya yükselmiştir. Ayrıca her tür aracın tescil ücreti, üretim yılına göre artmış ve bu artışlar halka yeni mali yükler getirerek halkın yaşam standardının düşmesine yol açmıştır.